

Голас Радзімы

18 мая 1978 г.
№ 20 (1538)

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Год выдання 22-1
Цана 2 кап.

Беларускі мастак Міхась САВІЦКІ — адзін з вядучых жывапісцаў краіны. Яго палотны, што экспанаваліся на многіх усесаюзных і замежных выстаўках, у воб-
разнай форме раскрываюць глядачам сутнасць такіх з'яў, як рэвалюцыйныя пераўтварэнні, вайна народная, працоўны подзвіг. Сёлета Міхасю Савіцкаму
было прысвоена высокае званне народнага мастака СССР. Фота Я. КАЗЮЛІ.

ПАМЯЦЬ АБ ГЕРОЯХ — ЖЫВАЯ

«9 мая — Дзень Перамогі»

стар. 3

АДСТАЯЦЬ І УМАЦАВАЦЬ МІР — ГЭТКІ НАШ НЕПАХІСНЫ КУРС

«Выступленне Л. И. Брежнева
по тэлевиденню ФРГ»

стар. 4

НЕ ЗАРАСТАЮЦЬ СЦЕЖКІ

«На сядзібе Мацея Бурачка»

стар. 7, 8

СЕЛЬСКАЯ ГАСПАДАРКА БССР

Адным з першых актаў пралетарскай рэвалюцыі быў Дэкрэт аб зямлі. Права прыватнай уласнасці на зямлю было адменена назаўсёды і заменена ўсенароднай дзяржаўнай уласнасцю. Працоўнае сялянства Беларусі бясплатна атрымала ад Савецкай дзяржавы звыш 4,6 мільёна гектараў зямлі, якая раней яму не належала. Акрамя таго, сяляне былі вызвалены ад арэндных плацяжоў памешчыкам.

Сацыялістычнае пераўтварэнне сельскай гаспадаркі ішло па лініі кааперавання аднаасобных сялянскіх гаспадарак і арганізацыі буйных савецкіх гаспадарак (саўгасаў).

Не стала ў вёсцы бясконных, безінвентарных, беззямельных, не стала галечы.

За гады Савецкай улады ўся прадукцыя сельскай гаспадаркі Беларусі павялічылася ў 3,5 раза, у тым ліку прадукцыя земляробства — ў 2,7, а прадукцыя жывёлагадоўлі — у 4,8 раза, пры значным скарачэнні колькасці работнікаў, занятых у сельскай гаспадарцы.

У рэспубліцы ёсць 2844 калгасы і саўгасы. Гэта буйныя сельскагаспадарчыя прадпрыемствы, аснашчаныя сучаснымі сродкамі вытворчасці. На кожную гаспадарку прыпадае ў сярэднім каля 40 трактароў, 18 грузавых аўтамабіляў; у кожнай з іх працуе ў сярэднім 20 дыпламаваных спецыялістаў.

На палях рэспублікі працуе больш як 106 тысяч трактароў, звыш 30 тысяч камбайнаў, 65 тысяч грузавых аўтамабіляў, 35 тысяч культыватараў трактарных, больш за 41 тысячу плугоў трактарных і шмат іншай тэхнікі.

Штогод сельская гаспадарка Беларусі атрымлівае ад прамысловасці больш за 15 тысяч трактароў, 10 тысяч грузавых аўтамабіляў, каля 2 тысяч бульбаўборачных камбайнаў, больш як 5 тысяч універсальных пагрузчыкаў, амаль 4 тысячы збожжаўборачных камбайнаў.

Тэхнічнае пераўзбраенне сельскай гаспадаркі істотна змяніла характар сельскагаспадарчай працы, якая ўсё больш ператвараецца ў разнавіднасць працы індустрыяльнай. Колькасць механізатарскіх кадраў калгасаў і саўгасаў складае больш як 197 тысяч чалавек, у той час як у 1940 годзе іх было ўсяго 27,3 тысячы.

Цяпер поўнасцю механізаваны апрацоўка глебы, сяўба амаль усіх сельскагаспадарчых культур, уборка збожжавых і сіласных культур; блізка да завяршэння механізацыя капання бульбы, пагрузкі мінеральных і арганічных ўгнаенняў, сенакашэння і ставання саломы.

Значна механізаваны працаёмкія працэсы ў жывёлагадоўлі калгасаў і саўгасаў. Амаль поўнасцю механізаваны работы на свінагадоўчых і птушкагадоўчых фермах. У памяшканнях з комплекснай механізацыяй размяшчана больш як 20 працэнтаў буйной рагатай жывёлы, 80 працэнтаў свіней і птушкі.

Рэспубліка спецыялізуецца на вытворчасці жывёлагадоўчай прадукцыі, бульбы і льновалакна.

У 1977 годзе ў параўнанні з 1913 годам вытворчасць збожжа павялічылася ў 2,6 раза, бульбы — у 2,8, ільновалакна — больш як у 3, мяса — больш як у 4, малака — у 4,6, яек — у 6,6 раза.

У разліку на душу насельніцтва выпушчана больш, чым у 1913 годзе, мяса ў 3 разы, малака — у 3,4, яек — амаль у 5, збожжа і бульбы — у 2 разы.

У 1976 годзе толькі гаспадаркамі Мінскай і Гродзенскай абласцей было атрымана збожжа і бульбы, а Віцебскай вобласцю — ільновалакна больш, чым усёй дарэвалюцыйнай Беларусі.

На аснове шырокага размаху меліярацыйных работ абноўлен кожны пяты гектар сельскагаспадарчых угоддзяў рэспублікі.

Пасяўныя плошчы сельскагаспадарчых культур расшырыліся на 1,7 мільёна гектараў, або ў 1,4 раза.

Капітальныя ўкладанні дзяржавы і калгасаў на развіццё сельскай гаспадаркі склалі за 1919—1977 гады 13,6 мільярда рублёў, у тым ліку за сродкі дзяржавы — 7,7 мільярда рублёў. Толькі за апошнія шэсць год (1972—1977 гады) асвоена 6,7 мільярда рублёў, гэта значыць столькі, колькі за ўсе папярэднія гады.

За ўсю гісторыю земляробства ў Беларусі ўраджайнасць збожжавых да 1965 года не перавышала 8 цэнтнераў з гектара, а ў 1977 годзе, нягледзячы на выключна складаныя кліматычныя ўмовы, у сярэднім з аднаго гектара сабрана: збожжа — 23,2 цэнтнера (у 3,3 раза больш, чым у 1913 годзе), бульбы — 137 цэнтнераў (у 2 разы больш). Калі да рэвалюцыі цукровыя буракі на фабрычныя мэты не высаіваліся, то ў 1977 годзе іх было вырашчана больш як 1 мільён тон пры сярэдняй ураджайнасці 258 цэнтнераў з гектара.

Пастаўка мінеральных ўгнаенняў у разліку на гектар ворнай зямлі ў 1977 годзе ўзрасла ў параўнанні з 1960 годам амаль у 6 разоў. Штогод сельскай гаспадарцы цяпер пастаўляецца больш за 5,5 мільёна тон мінеральных ўгнаенняў (ва ўмоўных адзінках).

Аўтаскрэперы і аўтапаязды Магілёўскага аўтамабільнага заводу добра ведаюць у нашай краіне, а таксама ў многіх краінах Еўропы, Азіі і Паўднёвай Амерыкі. Нядаўна на прадпрыемстве выраблены мадэрнізаваны падземны аўтапоезд грузападмальнасцю 22 тоны. Ён паспяхова праходзіць выпрабаванні на будаўніцтве Байкала-Амурскай магістралі і Джэзказганскай горнаметалургічнага камбінаце. **НА ЗДЫМКУ:** самазвалы «МаАЗ» у кар'еры.

ПАДВЕДЗЕНЫ ВЫНІКІ СУБОТНІКА

Цэнтральны Камітэт КПСС, Савет Міністраў ССРС і Усесаюзны Цэнтральны Савет Прафесійных Саюзаў падвялі вынікі Усесаюзнага камуністычнага суботніка, які адбыўся 22 красавіка 1978 года. У ім удзельнічала больш як 147 мільёнаў чалавек, якія працавалі непасрэдна на сваіх рабочых месцах у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, будаўніцтве, на транспарце і ў іншых галінах народнай гаспадаркі, а таксама на добраўпарадкаванні гарадоў, вёсак і пасёлкаў. Прамысловай прадукцыі выпушчана на 794 мільёны рублёў. Паводле папярэдніх даных, зароблена і перададзена ў фонд дзесятай пяцігодкі 163 мільёны рублёў.

Сродкі, атрыманыя ў выніку правядзення суботніка, вырашана накіраваць на будаўніцтва ўстаноў аховы здароўя, сельскіх школ і дашкольных устаноў, а таксама на будаўніцтва першай чаргі Усесаюзнага працоўнага аздараўленчага лагера на вучэнцаў прафтэхдукацыі.

З'ЕЗД НАСТАЎНІКАЎ

4 і 5 мая ў Мінску прадаваў VI з'езд настаўнікаў Беларусі. На ім абмяркоўваліся задачы па выкананню рашэнняў XXV з'езда КПСС і пастановы ЦК КПСС і Савета Міністраў ССРС «Аб далейшым удасканаленні навучання, захавання вучняў агульнаадукацыйных школ і падрыхтоўкі іх да працы». На з'ездзе выступіў

кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. Машэраў.

Міністр асветы БССР М. Мінкевіч у сваім дакладе прывёў такія факты: у рэспубліцы завяршан пераход да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі. Каля 60 працэнтаў выпускнікоў васьмых і дзесятых класаў паступаюць у тэхнічныя вучылішчы або тэхнікумы, дзе атрымліваюць высокую прафесійную падрыхтоўку.

Задачу навучання вучняў старэйшых класаў масавым рабочым прафесіяў дапамагаюць вырашаць больш за сто міжшкольных «вучэбна-вытворчых камбінатаў, сотні вучэбных цэхаў і участкаў на прадпрыемствах і ў гаспадарках.

Рэкамендацыі вучоных Віцебскага тэхналагічнага інстытута лёгкай прамысловасці па ўдасканаленню абсталявання і тэхналагічных працэсаў укаранены на многіх заводах нашай рэспублікі. Сярод новых распрацовак віцэбчан — устаноўка для ачысткі паветра ад шкодных прымесяў. **НА ЗДЫМКУ:** выкладчыкі і студэнты інстытута каля дзеючай мадэлі кандыцыянера.

Шмат гаварылася на з'ездзе аб павышэнні якасці навучання, рэалізацыі комплекснага падыходу да выхавання школьнікаў.

ВЫСТАЎКА З ГДР

У дэманстрацыйнай зале Гандлёва-прамысловай палаты БССР адкрылася выстаўка новай прадукцыі прадпрыемстваў фармацэўтычнай прамысловасці ГДР. О. Манс, Савецкі Саюз з'яўляецца галоўным гандлёвым партнёрам аб'яднання. О. Манс спадзяецца, што гэта выстаўка паслужыць далейшаму развіццю плённага супрацоўніцтва паміж ССРС і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікай.

Як сказаў на адкрыцці выстаўкі намеснік генеральнага дырэктара Аб'яднання народных прадпрыемстваў фармацэўтычнай прамысловасці ГДР О. Манс, Савецкі Саюз з'яўляецца галоўным гандлёвым партнёрам аб'яднання. О. Манс спадзяецца, што гэта выстаўка паслужыць далейшаму развіццю плённага супрацоўніцтва паміж ССРС і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікай.

ПЛАНЫ ГОРАДАБУДАЎНІЦТВА

Нядаўна Брэсцкі горадабудаўнічы савет абмеркаваў праект адміністрацыйнага будынка. Трынацінапавярховае збудаванне нагадвае будынак Савета Эканамічнай Узаемадапамогі ў Маскве. Тут размешчана ўсе службы гарвыканкома, а таксама вылічальны цэнтр аддзела камунальнай гаспадаркі.

Пачынаюцца будаўнічыя работы на вуліцах Маякоўскага і Савецкай, дзе вырасце 12-павярховае гасцініца. Змяніцца цэнтральная вуліца горада — імя Леніна. План яе рэканструкцыі разглядаецца.

САЦЫЯЛЬНЫЯ АСПЕКТЫ МАДЭРНІЗАЦЫІ

Эканамісты падлічылі, што на вытворчасць адной і той жа колькасці валавога грамадскага прадукта ў цяперашняй, дзесятай пяцігодцы будзе затрачана чалавечай працы ў тры разы менш, чым 20 гадоў назад. Гэта перш за ўсё вынік укаранення ў народную гаспадарку прагрэсіўнай тэхнікі — машын, прыбораў і сродкаў аўтаматызацыі, сучасных відаў металапрацоўчага і электратэхнічнага абсталявання, сродкаў механізацыі ручнай працы. Эканоміцы тэхнічнай мадэрнізацыі заўсёды прыносяць вялікі эфект. А ці ў інтарэсах рабочага яна?

Тэхнічная мадэрнізацыя і інтарэсы рабочага — праблема гэта для чалавецтва старага. Яна дала сябе адчуць яшчэ тады, калі першая машына пакінула некага без работы. У часы англійскай мануфактуры, напрыклад, наўна думаючы, што прычына тут уся ў самой машыне, рабочыя ламалі ткацкія станкі, каб зноў вярнуць прымяненне сваім умелым рукам. А вось красамойны факт: сучаснай капіталістычнай рэчаіснасці. Заходнеберлінская газета «Дзі вархайт» неяк паведамляла аб закрыцці аднаго з буйнейшых электратэхнічных заводаў фірмы «АЭГ». Вестка гэта застала рабочых перад самым заканчэннем змены, напярэдадні выхаднага дня (падобны прыём

прадпрыемцы звычайна скарыстоўваюць, каб змякчыць у людзей рэакцыю на «дрэнныя навіны»). А тут жа было знята 1 800 чалавек! Каменціруючы потым па тэлебачанню ліквідацыю электратэхнічнага завода, адзін з дырэктароў фірмы «АЭГ» цынічна заявіў «аб неабходнасці больш выпускаць прадукцыі з меншай колькасцю людзей». Што ж датычыць лёсу тых, хто ў выніку падобнай капіталістычнай рацыяналізацыі застаецца без работы, то гэта дырэктар і яго кампаньёнаў зусім не цікавіць.

А цяпер я хачу прывесці вам іншы прыклад. На рудніках салігорскіх калійных месцанараджэнняў у Беларусі аўтаматызавалі кіраванне транспартнымі канвеерамі, дзякуючы чаму ў шахтах выслабніліся больш за паўтары тысячы рабочых. Але гэта не было для іх нечаканасцю. Як толькі пачалася рэканструкцыя, адміністрацыя адразу азнаёміла рабочых з наяўнымі вакансіямі на сваіх жа калійных камбінатах. Дарэчы, зараз заканчваецца будаўніцтва чацвёртага з іх па ліку. Магутнасць вытворчага аб'яднання «Беларуськалій» значна павялічваецца. Так што месц дастаткова, каб кожны мог падабраць сабе адпаведную

работу. Каму неабходна было павысіць кваліфікацыю або набыць іншую, той прайшоў бясплатнае навучанне на курсах з захаваннем заробтнай платы.

Рабочыя ахвотна наведвалі гэтыя курсы не толькі таму, што пасля іх заканчэння сталі зарабляць больш, чым раней. Аўтаматызацыя зрабіла іх працу больш цікавай і намнога лягчэйшай. Цяпер у іх у асноўным абавязкі аператараў і наладчыкаў, яны кіруюць вытворчымі працэсамі з пульту.

Рэканструкцыя ва ўмовах сацыялістычнай сістэмы адпавядае інтарэсам рабочых яшчэ і таму, што ў выніку прымянення новай тэхнікі і тэхналогіі павялічваецца выпуск прадукцыі, павышаецца яе якасць. Павялічваецца, натуральна, і прыбыткі прадпрыемства, значная частка якіх скарыстоўваецца адміністрацыяй на паляпшэнне ўмоў працы і быту, на грашовыя прэміі для работнікаў, што складае значную прыбытку да іх заробтнай платы. За гэтыя ж сродкі для сваіх рабочых і служачых будуюцца жылля дамы, пансіянаты і дамы адпачынку, спартыўныя комплексы, дзіцячыя аздараўленчыя і дашкольныя ўстановы.

Але самай адметнай рысай сацыялістычнага падыходу да выкарыстання да-

сягненняў навукова-тэхнічнага прагрэсу ўсё ж з'яўляецца тое, што ён не вядзе да беспрацоўя. Наша планавая сацыялістычная эканоміка развіваецца дынамічна, без крызісаў. Таму мадэрнізацыя вытворчасці паўсюдна суправаджаецца стварэннем новых рабочых месц. Не выпадкова рабочыя самі ахвотна ўдзельнічаюць у тэхнічным удасканаленні тэхналагічных працэсаў. На Аршанскім мясакамбінаце, напрыклад, мясцовыя вынаходнікі і рацыяналізатары прапанавалі каштоўныя новаўвядзенні, якія даюць паўмільёна рублёў гадавой эканоміі. У выніку слесару Васілю Антанаву і яго калегам-рацыяналізатарам па кансерватым цэху давялося нават перакваліфікавацца і авалодаць спецыяльнасцю электратэхніка паточна-механізаванай лініі. Усе яны ад гэтага толькі выйгралі: работа стала больш цікавай, узраслі заробкі, прадпрыемства павялічыла выпуск прадукцыі.

Так замацаванае Савецкай Канстытуцыяй права на працу арганічна спалучаецца з навукова-тэхнічным прагрэсам. Рэканструкцыя вытворчасці пры сацыялізме адбываецца перш за ўсё ў інтарэсах са- міх рабочых.

Пётр СУДАКОЎ.

9 мая— Дзень Перамогі

З мноства войнаў, якія ведае гісторыя, гэта была самая жорсткая, самая кровавая-пралітная. Дорага абышлася яна народам, якіх закрунула неласрэдна. Вялікія страты ў ёй панеслі палякі, югаславы, французы... Але найбольшыя выпрабаванні выпалі на долю савецкіх людзей. 20 мільёнаў жыццяў адалі яны за Перамогу. Няпроста ўявіць гэтую лічбу нават тады, калі б размова ішла пра неаддухоўленыя прадметы. А за ёю ж стаяць людзі. Вось чаму гэтае свята для нас радаснае і ў той жа час журботнае. Гэта дзень Па-

мяці тых, хто не дачакаўся пераможнага салюта. 9 мая ля помніка У. І. Леніну, каб выказаць сваю ўдзячнасць і глыбокую павагу заснавальніку Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і стваральніку нашай дзяржавы. Сюды прыйшлі кіраўнікі партыі і ўрада рэспуб-

лікі, прадстаўнікі генеральных консульстваў Польшчы і ГДР. Яны ўсклалі да помніка кветкі. Потым адбыліся цырымоніі ўскладання вяноў да помніка-абеліска воінам Савецкай Арміі і партызанам, якія загінулі ў баях за вызваленне Радзімы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, і да падножжа Кургана Славы. Кветкі ад ЦК Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, урада і іншых партыйных і дзяржаўных органаў рэспублікі былі ўскладзены таксама на мемарыяльным комплексе Хатынь.

19 гадзін. Змаўкаюць усе радыёстанцыі краіны. Мінутай маўчання савецкія людзі ўшанавалі памяць загінуўшых.

У гонар Дня Перамогі ў горадзе-героі Мінску і Брэсцкай крэпасці-героі адбыліся артылерыйскія салюты.

НА ЗДЫМКАХ: ускладанне вяноў да помніка-абеліска на плошчы Перамогі ў Мінску; ля помніка У. І. Леніну; кветкі абаронцам Брэсцкай крэпасці; Курган Славы; гірлянды — знак памяці аб героях; мінута маўчання.

НАСТУПЛЕННЕ НА ШУМ

«Грамадзяне Беларускай ССР маюць права на ахову здароўя.

Гэта права забяспечваецца... развіццём і ўдасканаленнем тэхнікі бяспекі і вытворчай санітарыі...»
(Канстытуцыя БССР).

Больш як сорак рабочых у ліцейных цэхах Мінскага аўтамабільнага завода заменены аўтаматамі і паўаўтаматамі. Удасканалена таксама тэхналогія прыгатавання ліцейных форм, у выніку чаго ў два з палавінай разы паменшылася запыленасць паветра, якая не перавышае дапушчальнай канцэнтрацыі. Усё гэта зроблена па рэкамендацыі ўрачоў у адпаведнасці з комплексным планам паляпшэння ўмоў працы.

— Ва ўмовах планавага сацыялістычнага грамадства эканамічны прагрэс, рэнтабельнасць не самамэта. Пры гэтым заўсёды важнейшым застаецца клопат аб захаванні здароўя людзей, што з'яўляецца галоўнай састаўной часткай сацыяльна-эканамічнага плана развіцця прадпрыемства. — сказаў, каменціруючы гэты факт, намеснік галоўнага інжынера завода Г. Быкаў. — Асаблівыя намаганні накіраваны на барацьбу з забруджваннем паветра і шумам.

Надаецца многа ўвагі распрацоўцы і ўкараненню тэхнічных новаўвядзенняў, што дазваляюць паменшыць шум і забруджванні. Удасканалена сістэма паглынання пылу і газу з заводскіх комінаў. Усё больш высаджваецца дрэў і кустоў, расшыраецца плошча газонаў.

Шмат робіцца і для санітарнага паляпшэння рабочых месц. У ліцейным цэху шэрага чыгуна ўкаранены аўтамат для апрацоўкі дробнага ліцця, што дазволіла знізіць запыленасць у 3,5 разы, ліквідаваць ручную працу. У некалькі разоў паменшылася ўтрыманне пылу на участку каабін, у цэху зборкі і выпрабавання аўтамабіляў. Зманціравана і рэканструйвана каля двухсот вентылятараў. На аздараўленне ўмоў працы летась на заводзе выкарыстана звыш 560 тысяч рублёў — амаль на 200 тысяч рублёў больш, чым у папярэднім годзе.

— Медыцынская служба нашага горада, — паведаміў галоўны дзяржаўны санітарны ўрач Мінска А. Кандрусёў, — ажыццяўляючы запісанае ў Канстытуцыі БССР права на ахову здароўя працоўных, у апошні час шмат чаго зрабіла па ўдасканаленню вытворчай санітарыі і гігіены працы. На ўсіх прадпрыемствах, будоўлях настаянна ажыццяўляецца нагляд за захаваннем санітарных норм, даныя якога выкарыстоўваюцца для распрацоўкі аздараўленчых мерапрыемстваў. Толькі летась праведзена больш за дзевяць тысяч абследаванняў прамысловых аб'ектаў і рабочых месц. Ажыццяўляюцца таксама нагляды за аб'ектамі, якія будуцца і рэканструюцца. За парушэнне санітарных норм былі, напрыклад, спынены работы на трох будоўлях.

Укараненне доўгатэрміновых комплексных планаў па паляпшэнню ўмоў працы і быту рабочых, шырокае правядзенне санітарна-аздараўленчых мерапрыемстваў у горадзе прывяло да зніжэння выпадкаў прафесійных захворванняў. За апошнія гады іх колькасць паменшылася ў тры разы.

К. ТЫЧЫНА.

ВЫСТУПЛЕНИЕ Л. И. БРЕЖНЕВА ПО ТЕЛЕВИДЕНИЮ ФРГ

Состоялся визит Генерального секретаря ЦК КПСС, Председателя Президиума Верховного Совета СССР товарища Леонида Ильича Брежнева в Федеративную Республику Германии. Во время визита, который проходил с 4 по 6 мая с. г., состоялись переговоры между правительственными делегациями СССР и ФРГ, были подписаны Совместная декларация и Соглашение о развитии и углублении долгосрочного сотрудничества СССР и ФРГ в области экономики и промышленности. В конце визита Л. И. Брежнев выступил по телевидению ФРГ. Предлагаем это выступление вниманию наших читателей.

Добрый, вечер, дорогие телезрители!

Я с большим удовольствием принял предложение побеседовать сегодня с вами. Завершается мой второй визит в вашу страну. Мы вполне удовлетворены его итогами. Наши переговоры с президентом Вальтером Шеелем, канцлером Гельмутом Шмидтом, вице-канцлером Геншером, встречи с председателем социал-демократической партии Германии Вилли Брандтом, другими государственными и политическими деятелями ФРГ были весьма нужными и полезными.

Отправляясь на этот раз в Бонн, мы видели свою задачу в том, чтобы, основываясь на московском договоре 1970 года, совместно с руководителями ФРГ определить на годы вперед главные ориентиры дальнейшего сотрудничества между нашими странами в двусторонних делах, а также наметить пути взаимодействия в упрочении мира и международной разрядки. На мой взгляд, в ходе визита было достигнуто многое в этом направлении. Есть основания надеяться, что его итоги придадут и большую стабильность, и больший размах отношениям между Федеративной Республикой Германии и Советским Союзом.

Сейчас мы находимся на очень ответственном рубеже в развитии событий на мировой арене. Советский Союз и ФРГ в состоянии многое сделать для устранения трудностей, с которыми столкнулся в своем развитии процесс разрядки. От наших стран во многом зависит, будут ли закреплены и углублены те позитивные процессы, которые начались в международных отношениях в первой половине 70-х годов.

Не секрет, что сегодня процессы эти несколько затормозились. Не буду ссылаться на все причины, их немало. Но главная состоит в том, что пока не удалось обуздать чудовищную гонку вооружений. Это очень тревожное обстоятельство. Ведь такая гонка не может продолжаться без конца. Она неумолимо подтачивает здание политической разрядки. Она, если ее не остановить, может поставить под вопрос само будущее человечества.

Наша страна, Советский Союз, видит поэтому свою важнейшую цель в международных делах в том, чтобы предотвратить сползание чело-

вечества к войне, чтобы отстоять и упрочить мир — всеобщий, справедливый, долговечный. Таков наш непоколебимый курс. Он не зависит ни от каких конъюнктурных поветрий. Он законодательно закреплен в Конституции Советского Союза. Этот курс мы неуклонно проводим в жизнь всеми средствами. Ему подчинена работа советской дипломатии. Его поддерживает вся общественность нашей страны. Ориентируясь на мирную перспективу, мы разрабатываем все наши планы.

С каждым годом все больше людей, в том числе граждан ФРГ, бывает в Советском Союзе. И каждый, кто непредвзято знакомится с нашей жизнью, непременно подтвердит: вся атмосфера в нашей стране пронизана глубочайшей приверженностью народа к миру, стремлением жить в дружбе со всеми народами.

Когда мы говорим, что нам, советским людям, нужен мир, мы говорим то, что лежит у нас на сердце. Мне немало приходится ездить по стране. Недавно, например, я вновь побывал в Сибири и на Дальнем Востоке: проехал тысячи и тысячи километров, встречался со многими людьми. И о чем бы ни заходила речь, разговор неизменно касался и международных проблем. А в конечном счете сводился к вопросу вопросов: удастся ли отстоять и упрочить мир.

У нас, в Советском Союзе, нет ни классов, ни социальных слоев, ни профессиональных групп, которые были бы заинтересованы в войне или ее подготовке, рассчитывали бы на этом нажиться. У нас есть, конечно, военные заводы, есть армия, — но ни руководители этих заводов, ни командный состав армии, ни рабочие, ни солдаты не связывают с войной, с военными заказами своего благополучия. Мы очень хотели бы — к огромной выгоде для всего общества — переключить и военные заводы на выпуск мирной продукции, на мирные, созидательные цели.

Нашу страну нередко сравнивают с гигантской строительной площадкой. И это не образное выражение, а факт. Строим мы много. И не просто строим, но, можно сказать, преобразуем само лицо своей страны.

Вы, наверное, слышали, скажем, о Байкало-Амурской магистрали. Это железная дорога протяженностью более

чем в 3 000 километров. Ее прокладывают в вечной мерзлоте, по нехоженой, девственной тайге, пробивают в скалах. Построить ее — значит не просто намного сократить путь к Тихому океану, но и обжить территорию, равную нескольким крупным государствам. И ведь все приходится делать чуть ли не на пустом месте.

Или возьмите освоение тюменских месторождений нефти в Западной Сибири. Мы начали это грандиозное дело менее 15 лет назад. А сегодня тут добывается каждая вторая тонна советской нефти. Здесь на реке Обь мы осваиваем район площадью примерно миллион квадратных километров.

Или, наконец, проекты подлинного возрождения нашего российского Нечерноземья. Речь идет о преобразовании, так сказать, исконного сердца России. Представьте себе: мы решили практически заново создать высокопродуктивное сельское хозяйство на площади, равной примерно территории Франции. Все работы, включая осушение и орошение огромных площадей, закончатся в основном лишь к 1990 году. Но уже к 1980 году эти земли должны дать одну шестую часть всей сельскохозяйственной продукции Советского Союза.

Наши начинания и планы рассчитаны на десятилетия вперед. Мы разрабатываем не один, не два, а десятки проектов, каждый из которых по своим масштабам превосходит планы иных государств. И каждый из них своей конечной целью имеет повышение благосостояния миллионов людей, всего нашего народа.

Все более крупномасштабные и трудоемкие задачи решаем мы и в социальной сфере. Приведу такой пример. Впервые в нашей новой Конституции мы зафиксировали право на жилище. Такое право нельзя просто декларировать. Для его реализации предпринимаются огромные усилия. Ежегодно у нас 11 миллионов людей переселяются в новые квартиры. При этом ставки на квартплату в государственных домах у нас чрезвычайно низкие. Они были установлены 50 лет назад и с тех пор не повышались. Все это означает, что общество, государство берут на себя все большую долю расходов на жилье. Или другой пример. У нас бесплатное и, вероятно, самое широкое в мире медицин-

ское обслуживание всего населения. Одна треть всех врачей, работающих в мире, — советские врачи. Но чтобы с максимальной эффективностью гарантировать конституционное право граждан на охрану здоровья, необходимы дальнейшие крупные капиталовложения, социальные мероприятия, научный поиск. И таких примеров великое множество.

Все это очень непростые задачи. У нас немало сложных проблем, немало недостатков, но мы эти проблемы решаем с помощью растущей активности и инициативы миллионов граждан. И мы их непременно решим — при одном единственном условии — если удастся предотвратить новую мировую войну, обеспечить долговечный мир на надежной основе мирного сосуществования. В свете этого нетрудно понять, что миролюбие нашей политики — не эффектная поза, а сама суть нашей жизни. В этом — гарантия неизменности и стабильности международного курса СССР, цели которого, думаю, ясны, понятны и близки каждому: мир, разоружение, безопасность народов.

Важные конкретные предложения, с которыми Советский Союз выступает на международной арене, подчинены этим именно целям. Мы стремимся к тому, чтобы на первых порах хотя бы приостановить рост вооружений и вооруженных сил государств, располагающих крупным военным потенциалом. Таков смысл инициатив, с которыми мы выступили в самое последнее время.

Уважаемые граждане Федеративной Республики Германии!

Конец первой декады мая для наших стран, для наших народов время особое. Каждый год в это время мы отмечаем окончание сражений второй мировой войны на земле Европы. Конечно, отмечаем по-разному, испытывая во многом несхожие чувства. Это понятно. Но есть не только различия в настроениях и чувствах. Есть и общее — оно, на мой взгляд, в наши дни куда существеннее, куда важнее. Наши народы в минувшей войне понесли огромные, невозвратимые потери. И хотя сегодня выросли новые поколения, хотя сегодня, возможно, каждый второй житель СССР и ФРГ знает о войне лишь по книгам, — прошлое побуждает

нас извлечь урок из недавней истории, укрепляет стремление жить в мире, не допустить новой трагедии.

Пора, думается, ответственным политикам всех без исключения государств сказать друг другу, своим народам: войны не должно быть! Сказать — и сделать все, чтобы ее действительно не было. Но время торопит: каждый потенциальный день, каждая задержка, каждое промедление могут слишком дорого обойтись человечеству, всем нам.

Этим, уважаемые телезрители, руководствовались мы и в ходе переговоров в Бонне. Документы, которые были здесь приняты, имеют большое значение.

Так, в Совместной декларации, которую мы подписали с канцлером Г. Шмидтом, выражена решимость сторон развивать политическое сотрудничество между ФРГ и СССР на прочной, постоянной основе. Это относится как к двусторонним делам, так и к крупным международным вопросам, прежде всего таким, как мирное сосуществование, разрядка, обуздание гонки вооружений. Подписано также соглашение, которое предусматривает широкое развитие экономических связей в расчете на весьма долговременную перспективу — до конца нынешнего тысячелетия. Создается солидный материальный фундамент для мирного сотрудничества наших двух стран.

Это — хорошие результаты. Теперь, с нашей точки зрения, задача состоит в том, чтобы достигнутые договоренности воплотились в реальные дела, в реальные совместные усилия на международной арене. Давайте достойно продолжать историческое дело, начатое подписанием московского договора 1970 года. Давайте будем развивать и обогащать добрые традиции сотрудничества во имя интересов народов обеих наших стран, во имя дальнейшего укрепления мира и развития плодотворного сотрудничества в Европе и во всем мире!

Позвольте в заключение от души поблагодарить наших гостеприимных хозяев — федерального президента Вальтера Шееля, федерального канцлера Гельмута Шмидта, всех, с кем мы встречались и вели переговоры, всех вас, жители ФРГ, за теплый прием и сердечное гостеприимство.

Всего вам доброго! До свидания!

ЗС МЯЖОЙ | ФОМО

5 мая ў Мінску адбыўся вечар дружбы з ГДР, прысвечаны 33-й гадавіне вызвалення нямецкага народа ад гітлераўскага фашызму.

На вечары былі партыйныя і савецкія работнікі, прадстаўнікі працоўных калектываў, грамадскіх арганізацый, актывісты Беларускага аддзялення Савецкага таварыства дружбы з ГДР, а таксама грамадзяне ГДР, якія вучацца ў вышэйшых навучальных установах Мінска, група турыстаў, што наведвала ў гэтыя дні сталіцу рэспублікі.

Адкрываючы вечар, другі

сакратар Мінскага гаркома КПБ Г. Таразевіч ад імя працоўных горада сардэчна павітаваў нямецкіх сяброў з нацыянальнымі святам, пажадаў далейшых поспехаў у сацыялістычным будаўніцтве.

Затым выступіў намеснік старшыні праўлення Беларускага аддзялення Савецкага таварыства дружбы з ГДР, намеснік міністра культуры БССР А. Ваніцкі.

Удзельнікі вечара цёпла сустрэлі выступленне генеральнага консула ГДР у Мінску С. Бернатэка. Яны аднадушна прынялі тэкст прывітальнай тэлеграмы ў адрас

Цэнтральнага праўлення Таварыства германа-савецкай дружбы.

Вечары і сходы, прысвечаныя 33-й гадавіне вызвалення нямецкага народа ад гітлераўскага фашызму, прайшлі ва ўсіх аддзяленнях Савецкага таварыства дружбы з ГДР на прадпрыемствах, ва ўстановах, у вышэйшых навучальных установах, калгасах.

З выпадку 33-й гадавіны вызвалення нямецкага народа ад гітлераўскага фашызму генеральны консул Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі ў Мінску С. Бернатэк наладзіў 5 мая прыём.

На прыёме былі таварышы М. Зайцаў, М. Лагір, В. Шавялуха, К. Платонаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР І. Глазкоў, сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. Чагіна, кіраўнікі рэспубліканскіх міністэрстваў і ведамстваў, военачальнікі, ветэраны мінулай вайны, прадстаўнікі партыйных, савецкіх, грамадскіх арганізацый, актывісты Беларускага аддзялення Савецкага таварыства дружбы з ГДР.

Прысутнічаў таксама генеральны консул ПНР у Мінску М. Дрэўняк.

У час прыёму, які прай-

шоў у сардэчнай таварыскай абстаноўцы, генеральны консул ГДР у Мінску С. Бернатэкі і старшыня праўлення Беларускага аддзялення Савецкага таварыства дружбы з ГДР, старшыня Дзяржаўнага Камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. Дзялец абмяняліся прамовамі.

ELECTORS' MANDATE MORE IMPORTANT THAN EVER

Ivan POLYAKOV, Chairman of the Presidium of the Supreme Soviet of the Byelorussian SSR, describes how organs of Soviet power deal with electors' mandates.

Q: We in the USSR have always had the custom where electors give their candidate deputies to the Soviets what are called mandates — instructions from the people to their representatives in the organs of power. But now this right is included in the new Soviet Constitution. Why this new status for the mandates?

A: Of course, what the deputies to our Soviets do has always been subject to their constituents' interests. The mandate is the form that gives citizens the immediate opportunity of influencing their elected representatives, or drawing the attention of organs of power to a pressing problem that needs to be dealt with quickly. It is a wonderful tradition of our democracy.

Let us take a look at how the content of the mandates has changed since the first Soviets. Even when Russia's initial Soviets did not have Bolshevik majorities, the workers and peasants mandated their deputies to defend the revolutionary line in the Soviets and stand up for their class interests. After the victory of the socialist revolution the specific requests changed somewhat, and working people began expressing their concrete social and economic interests in the mandates.

I was a deputy to the Supreme Soviet of the Byelorussian SSR after the Great Patriotic War and remember the instructions our electors gave us at that difficult time, when we were surrounded by devastation and more often than not lacked sufficient amounts of even the most elementary necessities. The problems were many: the nazis had destroyed nearly all the houses in our Republic and people, especially those in the cities, had to live in

dugouts. We had to rebuild our cities in the shortest time possible, get production going again, supply distant villages with electricity, and open badly needed schools and kindergartens.

We have now built a developed socialist society, meaning radical improvements in all facets of life. We have a modern, powerful economy. Living standards are incalculably higher, as are overall cultural levels. Our democratic system has also improved over the last while. The deputies to the Soviets at all levels now have more powers. The electoral system has changed, a particular feature being the lower voting age. Public organizations have new democratic rights. And there have been many resolutions on greater attention to letters, applications and proposals which working people make to the organs of power.

The inclusion in the Constitution of the article on mandates has the same goal—to put this important democratic institution on a higher plane. Article 102 became part of the Constitution following the people's own proposals when the Draft was being discussed across the country.

Q: What are the wishes that seem to repeat themselves in the mandates?

A: Let me answer in this way... they are now on a higher, more complicated and greater level. Today's mandates increasingly involve issues that face the entire country—production organization, better work at factories, collective and state farms, improved health and cultural facilities, better settlements, and environmental protection.

One reason for this is greater overall social consciousness and higher cultural standards. Another is the higher living standards. People are bothered less and less often by the petty things life, and are also aware now that personal well-being is linked to the performance of the industrial enterprise, collective farm or office where they happen to work. So everyone is concerned about the common cause and about society's interests. I will give a few examples from the work of our Republic's Supreme Soviet.

In 1975, 437 mandates to deputies to the Supreme Soviet of the Byelorussian SSR were accepted. So far 233 have been carried out and the rest—longer-term items—are being dealt with. As requested we reclaimed a lot of land in Zelva District (Grodno Region) and speeded up the opening of production facilities at a large plant in Gomel. A traffic bridge was also built in Gomel at the people's re-

quest, which took a lot of snags out of the city's public transport system.

Electors in the capital, Minsk, instructed their deputies to see about getting a children's hospital and a polyclinic for 300 visits per shift in the Zavodskoi District, important facilities which were not included in the building plans of this new residential area. They have since opened.

The workers' hostel at the engineering plant in Baranovich, the Palace of Culture, seating 1,200, for the workers of a tire-making plant in Bobruisk and many other large projects were all built following electors' mandates.

The local Soviets deal with no less important questions involving electors' mandates. Between 1975 and 1977, 286 schools, 357 kindergartens, 255 medical centres, hundreds of clubs, libraries and cinemas, 636 shops and 418 everyday service establishments were built in the Republic in response to mandates given to deputies to local Soviets. There were also a lot of urban renewal schemes carried out, housing, roads and bridges built, and water supply and transport improvements as a result.

Q: Does this mean that any proposal from citizens at an election meeting with the candidate acquires the force of a mandate?

A: No. In our eyes, only proposals of real public significance and approved by the majority at the meeting are valid mandates. Even the discussion itself of what will be included in a mandate is very useful because it teaches people to think on a countrywide scale.

The way these proposals are dealt with is interesting. Each is considered by the Soviet's Executive Committee, which determines the possible ways of fulfilling them and the bodies that will carry them out. These latter also make suggestions on how to fulfil the mandate quicker and better. Only then is the mandate approved by the Soviet at a session and becomes law for everyone responsible for carrying it out.

So you can see that the procedure is, on the one hand, democratic and, on the other, efficient, and that unrealistic projects are not accepted.

Q: Could this procedure infringe a citizen's right to address any proposal to the authorities?

A: Any citizen here can address any proposal to any organ of power or to any deputy. Each proposal will be carefully discussed and the relevant meas-

ures taken. This is law for the Soviets at all levels. Not a single initiative coming from the people should be lost.

We emphasize the special status of the mandate not in the hope of receiving fewer, but in order to concentrate efforts and means on the most urgent issues which the people want action on. You see, when the Soviet votes for a proposal not a single organization or group assigned to help carry it out can avoid doing so, even when there are seemingly objective reasons.

Q: You mentioned means. Where does the money come from for all this tremendous construction work if it's not provided for in the state plan?

A: The mandates do not clash with the plan but supplement it, because they can be called a barometer of the people's needs. The mandates make the plan more responsive and flexible. If to fulfil a mandate great capital investments and other resources are needed, then by decision of the Soviet it becomes part of the economic and social development plan. Between 1975 and 1977, 18 per cent of all the mandates were in this category.

There are also other ways of coming up with the resources. For example, many mandates are fulfilled by having enterprises and organizations join together and do the work. The children's hospital and polyclinic mentioned before were built this way. And they cost about 3,500,000 roubles.

The Soviets themselves also assign funds for carrying out mandates. These come from the above-plan profits in their budgets. And, as we are certain, the public can also do a lot.

Q: Who is responsible for the fulfilment of the mandate?

A: First, the individual deputy. Of course he or she can't build a school all alone, but does have the right to demand a report on how the relevant work is proceeding from any organization and administrator, all the way up to the minister. If a deputy is lax about his duties, the electors have the right to recall him from the Soviet. The fulfilment of mandates is controlled by the Soviet's standing commissions based on industries.

Q: Let us return to the beginning of our conversation. What will be the practical results of this article on mandates in the Constitution?

A: To carry out this article, legislation will be drawn up on the procedure of discussing and fulfilling mandates. We're working on the draft of this in Byelorussia. This legislation will open up new opportunities for the Soviets, will enable them to work on mandates in a more planned way, and will ensure that all state and public organizations take part in this work.

Interviewed by
V. KHODOSOVSKY

FARMERS LIVE IN "AVANGARD"

"Many people live on the 1-2 hectares of land and, having no way of feeding themselves, go to work as slave labourers for a landowner... Semi-starved and ragged, they work to the point of exhaustion all the time until disease or death frees them from eternal slavery."

(The newspaper SEVERO-ZAPADNY GOLOS, 1906. On the situation of the poor peasants in the Grodno Guberniya.)

After the working day is over, Pyotr Denshchikov likes to take a stroll along the central village of his Avangard (Vanguard) Collective Farm (Grodno Region). The terrible life, described in Severo-Zapadny Golos, has been a thing of the past for a long time now. Today, peasants from the homesteads and small villages are living in the central village's white-stone cottages, and the flats have two storeys, with the living room, kitchen and nursery on the ground floor and the bedrooms on the first floor.

Denshchikov, who has been the farm's chairman since 1951, was the son of a poor peasant and, as a farmhand, had no rights whatsoever. He became the master of his own land in 1939, after Western Byelorussia was reunited with the great Soviet Motherland. Then, as a Soviet soldier, he defended his new lot in the battlefields when war broke out.

At first the farm had a mere 240 hectares of land, 12 cows and several horses, but now it has machinery with a capacity of over 200 horsepower for every farmer living there. The farmers' devoted work coupled with the most up-to-date machinery has transformed the barren loamy soil.

Nowadays, a sixth of the people on the farm have secondary or higher education; every collective farmer is entitled to paid holidays, and the farm spends up to 700,000 roubles every year for social and cultural purposes and for housing.

"MARBLE" FROM WASTE PRODUCTS

Byelorussian physicists from the Institute of Heat and Mass Exchange of the Byelorussian Academy of Sciences have invented a new technique for producing synthetic marble in any colour from chemical byproducts.

The phosphogypsum is heat-treated and put under pressure to remove the surplus water, and the resulting plates are "painted" in a particular colour which is coated with special transparent wax varnish. This having been done, nothing short of expert analysis would distinguish the real polished stone from its imitation. The new material, which costs approximately half the price of marble, can be produced in unlimited quantities while using up waste chemical byproducts.

The production of marble-like facing material is presently taking place at the Minsk Factory of Plaster of Paris and Gypsum Structural Units, and at the Pavlovsk Factory of Silicate Building Materials in the Leningrad Region.

Brest. One of the city's best cinemas, the "Byelorussia" built following electors' mandates.

Photo by Ye. KOZULA.

ЖРАНУЦЬ СВАЮ МАРУ

На старонках літаратурнага часопіса з'явілася новае імя. Чалавек упершыню вынес на суд чытача і крытыкі свае творы, сваё натхненне, сваю душу. А што было да іх, першых старонак маладога аўтара? Што адкрыла перад ім сцяжынку нялёгкага і шчаслівага пісьменніцкага лёсу?

Вясковы юнак з Віцебшчыны Аляксея Дударэў не думаў, што стане калісьці пісьменнікам. Лёс яго складалася звычайна: пасля школы скончыў прафесійна-тэхнічнае вучылішча нафтавікоў, працаваў на Полацкім нафтаперапрацоўчым заводзе. Потым служба ў арміі.

Аляксею можна было вярнуцца зноў на завод, што стаў ужо родным: работа яму падабалася. Але ў юнацтве хочацца чагосьці большага за тое, што маеш. Так і яму хацелася пас-

пытаць лёс, кранушы сваю даўнюю мару.

Калісьці хлапчуком Алесь разам з сябрамі любіў гуляць... у кіно. У вёску прывозілі новы фільм, і малыя садзіліся гуртам перад белым палатном проста на падлозе. Па-дзіцячому захоплена сачылі за падзеямі, што разгортваліся на экране. А потым заўзята разыгрывалі сцэны, якія найбольш спадабаліся. Аляксею ўспамінае, як уваходзіў у ролю настолькі, што адчуваў сябе сапраўдным героем.

Дударэў пасля арміі паступае на акцёрскі факультэт Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, здаўшы амаль усе экзамены на «выдатна».

Пісаць ён пачаў з трэцяга курса. Літаратурны дэбют адбыўся ў часопісе «Малодосць» у 1975 годзе. Тады былі надрукаваны два першыя апавядан-

ні: «Цацкі» і «Хвароба». А калі прыйшоў час ставіць дыпломны спектакль, пачаліся пошукі п'есы. Маладыя акцёры марылі аб п'есе вострапраблемнай, якая адлюстроўвала б характар сучасніка, савецкага чалавека. І тады кіраўнік курса А. Бугакоў успомніў, што некалі Аляксею жартам паабяцаў напісаць п'есу сам. Прыйшлося выконваць абяцанне. Так нарадзілася першая і пакуль адзіная п'еса Аляксея Дударэва, якая называлася «Пасля». Спектакль спадабаўся і гледачам, і экзаменацыйнай камісіяй.

Пасля заканчэння інстытута Дударэву прапанавалі працаваць у некалькіх тэатрах. Ён выбраў мінскі Тэатр юнага гледача. Напэўна таму, што лічыў дзяцей самымі шчырымі гледачамі. А захапленне ў іх вачах і іх смех былі для яго найлепшай ўзнагародай.

Калі мы прыйшлі ў тэатр, ішоў спектакль па п'есе Петруся Макаля «На ўсіх адна бяда». Маленькія гледачы адчувалі сябе сапраўднымі ўдзельнікамі цудоўнай казкі: звонка смяяліся з прыгод злога пана і дэпамагалі Дане і Ігнату абараняць сваё каханне. Але самы гучны і шчыры смех суправаджаў з'яўленне на сцэне трох вясёлых скамарохаў. Іх мовай былі рухі, галаваломныя трукі, багатая міміка. Спектакль быў сапраўдным святам для дзяцей. І цяжкай штодзённай работай для акцёраў. Гэта зразумелі мы, калі ўвайшлі ў грывёрню да Аляксея Дударэва. Перад намі стаяў стомлены чалавек. «Трэці спектакль за дзень: школьныя канікулы», — з нейкай крыху віватай усмешкай прамовіў ён. Акцёр паспеў пераапруцца і змыць грыв, але мы ўсё ж пазналі ў

ім аднаго з вясёлых скамарохаў.

— Аляксею, як вам удаецца спалучаць акцёрскую работу і літаратуру?

— Нялёгка, што і казаць! І мабыць таму я збіраюся пакінуць сцэну. Пачаў нават працаваць загадчыкам літаратурнай часткі ў нашым тэатры. Падабаюцца мне абедзве гэтыя прафесіі, акцёра і пісьменніка, але рабіць добра тое і другое — здаецца, немагчыма. Даводзіцца выбіраць. Я выбіраю літаратуру. Напэўна таму, што ў літаратуры я бачу больш магчымасцей выказаць сябе.

— А чаму вы пачалі пісаць? — А вы калі-небудзь кахалі? — нечакана пытаннем на пытанне адказаў Дударэў.

— Было такое, — усміхнуліся мы.

— А за што вы кахалі яго!

СТАРЫ ПУКАЧ з юначым спрытам саскочыў з печы і кінуўся ў чалеснік ухапіць чапалю.

— От ты ў мяне зараз крыкнеш «хайль»! Я цябе адрэпецірую, сухастой у штанах! Ты ў мяне пысьнеш! Я пакажу табе партызанта! Будзе табе і донар, будзе і вецер!

Грышка не чакаў ад бацькі такой заціятасці. Ратуючыся ад чапалю, ён у ботах ускочыў на печ.

— Ну чаго ты, чаго? Я гэта так... для трэніроўкі... — Зараз, зараз пагуляем з табой у вайну... У немцаў і ў нашых. — злосна пыхцеў стары Пукач, лезучы з чапалю на печ. — Гэтае «хайль» у мяне ўсё здароўе адняло, а ты... — Ну, сказана табе — трэба... — бараніўся Грышка ад чапалю. — Я ж не сам... Мне заданне такое далі... Каб рэпеціраваў... Бяруць у кіно!

Шчырасць, з якой Грышка сказаў гэта, спыніла старога. Кіно і сапраўды здымалі за вёскай ля Барсукоўскага лесу. Ужо цэлы тыдзень там чулася страляніна і выбухі. Вясковая дзятва дзень пры дні прападала ля гэтага «жывога» кіно.

— Ты што? — апусціў чапалю бацька. — Цябе ў кіно? — А што?

— Сам збегаў, напасіўся?

— Здароўце вам! — іранічна хмыкнуў Грышка, злязчы з печы. — Рабіць мне больш не было чаго... Запрацілі! У сталойцы п'ю пива... Ціха, мірна... Нікога не чапаю... Бачу, таўсцяк адзін — во з такой барадой, вылупіўся на мяне і вачэй не адводзіць... Падышоў і так, і так: Я — рэжысёр. Запрашаю вас у кіно... Будзеце іграць нямецка-фашысцкага захопніка... У вас, кажа, арыгінальная фактура і цыннічны профіль твару.

— Які? — Цынічны! Гэта, значыць, надобры такі, з'едлівы... От такі... — Грышка зморшчыў твар, ссунуў на пераносі бровы, скрывіў рот.

— Брыдота! — сказаў стары і панёс на месца чапалю.

...Бачыш воз? — рэжысёр паказаў рукой на старыя разламаныя калёсы, што прывалалі, пэўна, ад фермы.

— Ну. — Разумееш, сорака першы год. Вайна. Уцякае ад немцаў адна наша беларуская сям'я. Маці і двое хлопчыкаў. Ну, а тут самалёты, бомбы... Адным словам — загінулі... І вось у кадры гэты разбіты воз... Чакай, чакай... Віця! — крыкнуў ён некаму ўбок. — Зірні правы «Юпітэр»! Учора дзве лямпы накрыліся... Ну, дык вось. Разбіты павозка. Несамавіты скарб раскінуты на даро-

БОХАН ХЛЕБА

Алесь ДУДАРАЎ

УРЫВАК З АПАВДАННЯ

зе. Чыгункі, міскі, адзенне, падушка. У пыле сялянскі бохан хлеба. Ведаеш, такі во... круглы, аграмадны. Чакай... Коля! Учора тая бабулька хлеб прынесла ці не? Не? Вазьмі мой «газік» і адскоч у вёску. Так... І тут прыходзіць фашыст... Гэта ты, значыць, Ганарысты, на тапыраны... Такі во, — таўсцяк трохі выцягнуўся і па чаў жмурыцца, акурат як Грышка ля лустэрка. — Адным словам — пераможаць... Прайшоў адзін раз, другі, зірнуў на ўсё гэта. Пагардліва, цыннічна. Нагой падфутболіў бохан і пайшоў далей. Вось твая задача.

— І ўсё? — нават не паверыў Грышка.

Рэжысёр лагодна ўсміхнуўся.

— Гэта толькі здаецца, што няма чаго рабіць... А паспрабуеш — не вельмі проста. Не вельмі. Ну, усё яна?.. От і добра. Пакуль надрыхнем пляцоўку — ідзі, цябе апрануць, загрыміруюць. Пятровіч! — гукнуў ён сівога, маленькага дзядка ў белай безрукаўцы: — Апані таварыша ўнтэр-афіцэрам, скажы Грыбачу, каб прынёс аўтамат, ну і ўсё такое...

Дзядок павёў Грышку да самай вялікай палаткі.

Пакуль яму выбіралі мундзір, боты, каску і ўсё гэта прымяралі ды падганялі, да месца здымак сабралася шмат людзей з Грышкавай вёска. Усім да зарэзу хацелася зірнуць, як гэта яго здымаць будзе. Прыплёўся з кіем нават васьмідзесяцігадовы дзед Пракоп, стары партызан, які праваяваў усе войны, што надарыліся на яго вяку... Стаялі трохі водаль, з цікаўнасцю і ўвагай назіралі, як кіношнікі рыхталіся здымаць Грышку. Пад'ехаў «газік». Рыжы асістэнт Коля прывёз адзіночку старую бабку Ахрэміху. Яна адна ў вёсцы п'якла хлеб... Бабка выйшла з машыны, трымаючы перад сабой свежы, яшчэ цёплы бохан, загорнуты ў чысты белы ручнік. Учора цэлы дзень расціла цеста, ранкам напаліла ў печы і спякала... Спецыяльна для кіно. Калі асістэнт заявіўся па хлеб, бабка не аддала бохан. Павезла сама, каб аддаць «самаму галоўнаму».

Рэжысёр пакруціў хлеб у руках. Бохан аж блішчэў пад сонцам карычневай цёмнай скарынкай. Ён паднёс яго да твару і, заплюшчыўшы вочы, з замілаваннем уздыхнуў:

— Ну і водар! Сэрца расце. Коля, зірні, якое характэрна! — рэжысёр паважыў бохан на руцэ. — Разумееш, скарыначка пад сонца пакаладзём. Хлеб ля фашысцкіх ботаў... Шыкоўны кадр. Ну, варушыцца. Пятровіч! Арганізуі раскіданы скарб на дарозе. Дзе Гаўрылюк? Дым, дым трэба...

Калёсы, знявечаныя «выбухам бомбы», нагрудзілі «скарбам» і паставілі на дарозе. Навокал раскідалі падушкі, поспілкі, міскі, нават паклалі звычайны кошык... З усіх бакоў калёсы абкружылі ліхтарамі, устанавілі камеру. Збоку, трохі водаль, нешта мудрагеліў піратэхнік.

І вось выйшаў з палаткі Грышка. Усе ахнулі. Не пазнаць чалавека! Ядавитага колеру мундзір, пагоны, дзятка з арлом, насунутая на вочы каска, кароткія боты, закасаныя да локцяў рукавы. Дзятка з шумам і смехам падбегла да яго, загаманіла, пачала мацаць амуніцыю. Больш смялейшыя адважыліся нават папрасіць патрымаць аўтамат — самы сапраўдны нямецкі «шмайсэр»...

— Прэч, малаякі! — зрабіў страшны выраз твару Грышка і важна пашыбаваў да здымачнай пляцоўкі. З-пад каскі тырчаў толькі адзін яго нас.

— Ну, ці не абуць тваю маці ў лапці? — з радасным захапленнем усклікнуў дзед Пракоп, калі Грышка праходзіў міма. — Выліты хващыст! Хоць ты яго кіем памакаўці! Далібог, морда як у карніка...

— Маўчай! — узмахнуў аўтаматам Грышка. — А то буду піф-паф. Фарштэйн!

— От дае!.. Акурат, як і яны, гергеча... І дзе толькі навучыўся, блазнюк?

— Бацька навучыў, — падказаў нехта. — Ён немцаў ведаў...

— Ну, — пагадзіўся дзед Пракоп. — Мы з яго бацькам у атрадзе... ого-го што рабілі... Во, памятаю, дзела было зімой. Пад піліпаўку...

— дзед пачаў расказаць выпадак з партызанскага жыцця.

Здымкі пачаліся з рэпетыцыі. Грышку доўга і падрабязна тлумачылі, куды ісці, дзе спыніцца, на што паглядзець. Потым папрасілі прайсці. Прайшоў... Але прайшоў, быццам не на сваіх нагах. Не ведаў, куды дзець рукі і ўсё папраўляў аўтамат на плячы... Рэжысёр падбег, зноў шмат гаварыў, тлумачыў, разы са два прайшоўся ля калёса сам, зноў папрасіў Грышку. Пасля пятага разу Грышка ўвесь узмакрэў.

— Не выцірай! — спалохана замахаў рукамі рэжысёр, калі Грышка хацеў правесці рукавом мундзіра па ўзмакрэлым твары.

— Гэта стварае рэальнасць карціны. Потны, запылены, стомлены салдат... Яшчэ раз... І вазьмі ў руку аўтамат. Што ты яго, як старую бярданку, на плячы падкідваеш... Ну, пайшоў. Міхась Раманавіч, глядзіце.

— Гляджу, — адказаў аператар, цэлячыся камерай на Грышку.

І так было разоў дзесяць-дваццаць. Цяжкая нямецкая каска ад сонца нагрэлася, пот засціў вочы. Грышку рабілася моташна ад усяго, і надакучыла старацца. Калі ён ужо абьякава і стомлена паплёўся да калёса і штурхнуў наскон бота бляшанку з-пад кансерваў, якую паклалі замест бохана хлеба, рэжысёр урэшце застаўся задаволены.

— Што і трэба было даказаць, — паліпаў ён узмакрэлага хлопца на плячы. — Адчуванне запамятаў? От і добра. Пройдзеш яшчэ раз так — і сініца ў шапцы. Усё, пачынаем. Коля! Кладзі хлеб... Не, не, трохі далей ад воза. Чакай, чакай. Нейкі ён надта прыгожы, гэты бохан, нежывы. Праўда? — зварнуўся ён да Грышкі.

Хлапец не зразумеў, як гэта хлеб можа быць жывы, але ўсё ж параў:

— Лусту-другую трэба адрэзаць, каб пачаты быў. Будзе відаць, што елі.

Рэжысёр радасна пляснуў у далоні.

— Пяць балаў! Коля, знайдзі нож... Хлеб паклалі, запалілі нясцерпна яркія ліхтары, ад

месца, дзе сядзеў піратэхнік, на пляцоўку пацягнуўся тоўсты пісг чорнага дыму. Грышка стаяў «за кадрам» і чакаў каманды... Застрэкалася камера.

— Пайшоў!

Грышка, шоргаючы ботамі, накіроўваўся да калёса.

— Толькі спакойна, спакойна... І не глядзі на камеру і на нас... — падказаў рэжысёр. — Так, так, Малайчына! Спыніўся. Зірнуў на фурманку. Выдатна. Фу, горача—а... Правільна, на сонца... Далей...

Стаўшы дыхаць, за Грышкам назіралі ўсе, хто толькі прыйшоў.

Вось ён прыпыніўся ля спечанага бабкай Ахрэміхай бохана. Перакінуў аўтамат з адной рукі ў другую, павёў плячыма і, забыўшыся пра забарону, выцер лоб... Стаў і не зварухнецца...

— Ну! — не ўцярапеў рэжысёр. — Чаго аслупянеў?? Здрыгануўшыся, хлопца азірнуўся.

— Цыфу, чорт! — злосна сказаў аператар.

— Стоп, стоп! — замахаў рукамі рэжысёр. — Запаролі... Што ў цябе там здарылася? — як мага спакайнай звярнуўся ён да Грышкі. — Усё ж добра рабіў... На які чорт ты на хлеб вылупіўся? Нагой яго і — далей...

Грышка збянтэжана і вівата зірнуў на рэжысёра. Яму было сорамна за сябе — згубіў столькі працы.

— Я зраблю, зраблю... — залыпаў ён з-пад каскі вачыма. — Толькі гэта... Мо... Давайце яшчэ раз...

— Падрыхтаваліся! — падаў каманду рэжысёр. Грышка стаў на сваю пазіцыю. — Толькі ні на хвіліну не забывай, ты — пераможаць! Гаспадар! Усё вакол тваё... Увага! Матор! Пайшоў!

І зноў Грышка патупаў на дарозе, зірнуў на калёсы, на сонца, падышоў да бохана. Прыпыніўся, не панямецку няйкавата крэкнуў... Ледзь варухнуўся ля яго нагой і хутка адышоў прэч.

— Стоп! — пляснуў далонямі рэжысёр. — Ну, якая д'ябла! Чалавечай мовы не разумееш? Шпурнуць яго трэба, каб зляцеў з дарогі ў траву! Што ты, як хворая кабыла, брыкаешся?

Грышка, глядзячы на свае запыленыя боты, ледзь чутна прамовіў:

— Даруйце, я прамахнуўся. Калі можна, яшчэ... Чэс на зраблю. Давайце.

— «Прамахнуўся»... Бохан — не жорны ж, а ён... Увага! Трэці дубль! Станавіся!

На трэцім дублі здарылася зусім нечаканае. Не дайшоўшы да хлеба крокі два, Грышка раптам нервова махнуў рукой, павярнуўся і пашыбаваў да палатка, здымаючы на хаду гарачую каску.

У адказ — разгубленыя по-зіркі.

Аляксей усміхнуўся:

— Пісаць трэба тады, калі не пісаць ужо не можаш, калі ёсць што сказаць людзям. Напэўна і са мною гэта здарылася.

— Як нараджаюцца гэтыя нашых апавяданняў!

Аляксей задумаўся.

— Аднойчы, прыехаўшы ў родную вёску Клёны на Віцебшчыне, я ўбачыў, як на маленькай, нізенькай паграбні, крытай саломай, уладкавалі сваё гняздо буслы. Ведаецца, буслы вельмі любяць сяліцца на саламяных стрэхах. А іх у беларускіх вёсках амаль ужо няма. У народзе ж жыве перананне, што гэтыя птушкі прыносяць шчасце таму дому, дзе селяцца. І я падумаў, што ёсць жа на зямлі людзі, якія дзеля таго, каб над іх хатай жылі буслы, робяць самыя неверагодныя дзівацтвы. Вось так і нарадзілася маё любімае апавяданне «Святая птушка». Нядаў-

на рэжысёр Беларускага тэлебачання В. Басаў, які яшчэ ў час пастаноўкі дыпломнага спектакля дапамагаў нам, зняў кароткаметражны фільм па гэтай апавяданню. Фільм называецца «Кола».

Летні дзень. Па пыльнай дарозе чалавек коціць разбітае кола. Сустрэчныя здзіўляюцца: навошта яно спатрэбілася! А чалавек доўга, з цяжкасцю ўладкоўвае гэта кола на старой ліпе. Ён хоча, каб побач з хатай жылі буслы. А пасля ліпу гэтую прыйшлося спілаваць. І калі чалавек зразумеў, што яго мара не здзейсніцца, ён сеў і заплакаў.

«Дзівак-чалавек»... — гэтымі словамі заканчваецца апавяданне. Наогул, героі многіх апавяданняў Дударова — такія вольныя дзівакі. А дзівацтва іх у тым, што яны проста крыху больш за іншых бачаць прыгажосць і сэрца іх больш чула адчуваюцца на яе.

В. ЧАРКАСАВА,
Т. ЧЫГРЫНАВА.

— Ты што робіш, хлопца! — забыўшыся крыкнуць сваё «стоп», кіннуўся за ім рэжысёр. — Гэта яшчэ што за выбрыкі?.. Пікон! Ты ведаеш, колькі плёнкі кату пад хвост паляцела!

— Не магу я! — стукнуў сябе ў грудзі хлапец. — Не магу! Гэта хлеб... Хлеб. Як жа яго нагой?

— Ну паглядзіце вы на яго! — у злоснай распачы ўздыхнуў рэжысёр. — На святаго праведніка гэтага. Дарослы чалавек, як вучань разважае. Ты гэта ж не ты яго нагой, не ты, а фашыст. Разумееш? Яны жывых людзей палілі, не тое што... Гэдай палілі, не тое што... Гэдай добра, што ты так шануеш хлеб. Павер, у мяне да яго адносіны ніколі не горшыя, але... Наш эпізод не пра людзей.

— А пра каго?

— Пра фашыстаў.

— А што яны хлеба не елі?

— Ну й дзівак! — развёў рукамі рэжысёр.

— Любы чалавек, хто б ён ні быў... нагамі хлеб штурхаць не будзе...

— Дык то чалавек, чалавек... — мітусліва махаючы ля Грышкавага твару рукамі, даводзіў рэжысёр. — Хіба не ведаеш, што для фашыстаў не было нічога святаго. Яны горш за звяроў. Разумееш?

— Ведаю. Вунь дзед Пракоп такое пра іх можа казаць, чаго і не прачытаеш нідзе. Я яшчэ гаварыць не ўмеў, а іх ужо ненавідзеў...

— Ну...

— А каб яны хлеб нагамі во так... — не веру! Жывёліна і тая яго таптаць не будзе...

— Цыфу! — не вытрымаў рэжысёр.

— Цыфу! — злосна адказаў Грышка, кіннуў пад ногі гўтамат, каску і нервова пачаў расшпільваць мокры ад поту фашысцкі мундзір. Як яго ні ўгаворвалі, як ні прасілі — здымацца ён больш не хацеў. Хлапец ужо не спрачаўся, нічога не даказваў. Моўчкі зайшоў у палатку, пераапрунуўся і панура папеліўся ў вёску. Людзі, што глядзелі здымкі, таксама пачалі пацыху разыходзіцца, незаславіла пасмейваючыся з Грышкі.

Рэжысёр, усталы на лаліўшыся, крыху супакоіўся і загадаў рыхтаваць «сцэну ля барозкі». Эпізод з боханам хлеба вырашылі зняць пад вечар.

— Міхась Ісакавіч, — падшоў да рэжысёра яго асітэнт, — трэба ж з той бабкі вельмікай разлічыцца. Вунь стаіць, чакае.

— Ах, так, — схамкнуўся рэжысёр і пайшоў да бабкі Ахрэміхі, што стаяла непадалёк, сачыўшы на жыва-

не парэпанія, натруджаныя рукі.

— Дарагая бабулька! — велліва ўсміхнуўшыся, загаварыў ён. — Шчыра вам дзякуй за хлеб! Ад усёй душы.

— Га? — перапытала Ахрэміха — яна ўжо даўно была глухаватая.

Рэжысёр дастаў грошы.

— Вось, калі ласка! Мы вам вельмі ўдзячныя. Вельмі...

Бабка, убачыўшы грошы, адмоўна пакуціла галавой.

— Не, не! Грэх гэта, — сказала яна.

— Ды ніякага грэху, — усміхнуўся рэжысёр. — Усё па закону. Гэта вам за хлеб, за паслугу.

— Хлеб зямелька дае, — думаючы, што гэты барадаты дзядзька яе пра нешта спытаў, адказала старая.

— Бярыце, бярыце, — спрабаваў сунуць ёй у руку грошы рэжысёр.

— Ды не возьме яна, і не старайцеся, — крыкнуў Грышкаў аднакашнік Хведар Грубка. Ён дапамагаў кіношнікам цягнуць да палаткаў калёсы. — Пазычыць — пазыча. Так даць, калі папросіш, а за грошы пакрыўдзіцца.

— Чаму?

— У яе за вайну трое малых з голаду памерла. Сын і дзве дачкі. Калі апошняю пахавала — абразы ў печы спаліла, і з таго часу хлеба моўчкі. Дзе ж тут грошы за яго браць? Старая, як малая...

Рэжысёр спахмурнеў і адразу схаваў грошы ў заднісю кішэню штаноў. Задумаўся.

— Дзякуй, бабуля, — ніякавата ўсміхнуўся ён Ахрэмісе. — Проста дзякуй.

— На здароўечка, на здароўечка, — заківала тая.

Рэжысёр загадаў адвезці старую дадому на сваёй машыне, а сам падшоў да Хведара Грубка.

— Можна вы ёй як-небудзь перадаць? Неяк жа нядобра атрымалася.

— Ды нічога не будзе. Яна яшчэ кемлівая. Здагадаецца.

— Што ж рабіць?

— А вы ёй што-небудзь купіце. Хустку ці там кофту якую, — нечакана параў дзед Пракоп, які моўчкі назіраў за ўсім. — Гэта возьме... А грошы... Я з яе Ахрэмам у адным атрадзе быў. За адну зіму і мужыка і дзетак пахавала. Блакада была... Такое гора, што ў любога галава не вытрымае... Падаруначак які-небудзь ёй.

Рэжысёр уздыхнуў, сумна падзякаваў і доўга глядзеў на «газік», што пыхліў ужо ля самай вёскі, і на Грышку, які шыбаваў напрасткі праз іржышча да сваёй майстэрні.

Па вечарах у навагрудскім ДOME культуры збіраюцца ўдзельнікі народнага ансамбля песні і танца «Свіцязь», каб абмеркаваць папярэдняе выступленне, падрыхтавацца да новага, а то і проста паспяваць «для душы».

Фота Я. КАЗЮЛІ.

гастролная афіша

ДЛЯ КАГО ІГРАЮЦЬ МУЗЫКІ?

Кожны вечар прыходзяць у залу Беларускай дзяржаўнай філармоніі людзі, каб апынуцца ў свеце музыкі, атрымаць эстэтычнае задавальненне, па-сапраўднаму адпачыць. Прага да мастацтва стала неад'емнай рысай савецкага чалавека. І кожнаму адчывлены ў Мінску дзверы храма мастацтваў. Так з поўным правам можна назваць філармонію. Тут праходзяць буйнейшыя фестывалі, канцэрты, агляды, тыдні музыкі.

Аб тым, што больш падабаецца слухачам у канцэртных праграмах філармоніі, з якімі выканаўцамі яны жадаюць сустрэцца, у чым карысць і неабходнасць музычнага выхавання, — мы папрасілі сказаць некаторых наведвальнікаў.

Юлія Няхамкіна, студэнтка політэхнічнага інстытута:

— Я наведваю розныя канцэрты, але больш люблю народную музыку і эстрадную. Вельмі цікава бывае на аўтарскіх вечарах — знаёмства з чалавекам дазваляе глыбей разумець яго творчасць. Магу сказаць гэта ў дачыненні да Глебава, Гамзатава, Тарывердзіева. Вельмі люблю беларускі аркестр народных інструментаў. Вялікае ўражанне на мяне зрабіў французскі арганіст Жан Гію, на яго выступленні я хадзіла двойчы.

Станіслаў Чарняўскі, пенсіянер, 66 год:

— Мы з жонкай часта ходзім у тэатр, кіно, а таксама ў філармонію. Зараз, напрыклад, ідзем на канцэрт ансамбля ўдарных інструментаў пад кіраўніцтвам Марка Пякарскага з Масквы. Увогуле нам больш падабаецца музыка сур'езная і народная, харава, яна быццам адлюстроўвае тую рэальнасць, якую мы перажываем. Я сам удзельнік вайны і партызанскага руху на Беларусі, быў у Берліне, ахоўваў Патадамскую канферэнцыю. Моладзі больш да спадабы лёгкая музыка, мы ў свой час таксама ёй захапляліся, але і зараз я не супраць паслухаць які-небудзь мелодычны ансамбль.

Дзіяна Азар, інжынер навукова-даследчага інстытута «Гіпрасельбуд»:

— А мне больш за ўсё падабаецца сімфанічная музыка, камерная, скрыпачная. Яна прымушае думаць, перажываць, падкупляе сур'езнасцю, аб'ёмістасцю. Часцей бы да нас прывязджалі Рыхтэр, Гільеці, іншыя карыфэй класікі.

Уладзімір Гуліч, слухач Вышэйшай школы мільшчы:

— Я родам з Украіны, вучуся ў Мінску першы год. Па магчымасці стараюся часцей бы-

ваць на канцэртах у філармоніі. Цяжка было дастаць білеты на творчыя вечары Расула Гамзатава і Міхаэла Тарывердзіева, а таксама на канцэрт артыстаў Каралеўскага Шэкспіраўскага тэатра з Вялікабрытаніі. Хочацца адзначыць: адносіны чалавека да музыкі, пэзіі, мастацтва ўвогуле — крытэры яго выхаванасці. На кожным канцэрте можна добра адпачыць і штосьці ўзяць карыснага для сябе.

Тацяна Ліпень, касір-упаўнаважаны цэнтральнай тэатральнай касы:

— З задавальненнем наведваю літаратурныя вечары, канцэрты арганнай, фартэпіянай музыкі. Скрыпачную музыку таксама лавжаю, але менш разумю. Я займаюся распаўсюджваннем білетаў на канцэрты на заводах, у школах, вучылішчах, таму магу дакладна сказаць, пра што часцей пытаюць слухачы. Людзі розных узростаў цікавяцца літаратурнымі, арганнымі, скрыпачнымі, эстраднымі выканаўцамі. Вельмі чакаюць у Мінску даўно «абяцаных» Аду Пугачова, Мірэі Мацьё, Карэла Гота. Намнога ўзраслі патрабаванні не толькі да рэпертуару, але і да саміх выканаўцаў. Глядач хоча бачыць на сцэне абаяльнага, карэктнага, простага і шчырага чалавека. Калі выканаўца такі — людзі заўсёды ідуць на яго канцэрт з ахвотай.

Сапраўды, слухачам ёсць аб чым паспрачацца. Кожнае выступленне — значная, хвалючая падзея як для выканаўцаў, так і для слухачоў. Чатыры дні, напрыклад, ішоў у Мінску III фестываль польскай музыкі ў СССР. У красавіку гасціў у мінчан таксама Каўнаска дзяржаўны хор Літоўскай ССР. Два дні ў канцэртах «Вечар рускага раманса» выступала заслужаная артыстка РСФСР Галіна Каравая. З твораў Доўленда, Баха, Паганіні быў складзены канцэрт югаслаўскага гітарыста Мар'яна Макара. Артысты Каралеўскага Шэкспіраўскага тэатра Пол Роджэрс і Рэзалінда Боксал з Вялікабрытаніі выканалі ўпершыню ў Мінску літаратурна-музычную кампазіцыю «Толькі каханне» (на англійскай мове), якая выклікала цікавасць у прысутных.

З поспехам выступілі перад мінскай аўдыторыяй лаўрэаты міжнародных конкурсаў клавесініст Аляксей Любімаў (Масква), піяніст Крыстыян Захарыяс (ФРГ), а таксама Пражскі камерны квартэт (ЧССР), французскі арганіст Жан Гію, ансамбль ударных інструментаў Марка Пякарскага (Масква) і іншыя вядомыя выканаўцы.

А. ЯНДОУСКІ.

любия сэрцу мясціны

Неверагодна розум
засяроджу —
Навокал часу коціцца рака...
Вяртаюся, у каторы раз
прыходжу
У хату да Мацея Бурачка.

Журботаю авяняныя вершы
Я задуманна зноў перагарну.
Ён быў упартым і адзіна
першым,
Хто вечную парушыў
цаліну...
Мар'ян ДУСКА

хал, — што гэтая каплічка — месца адпачынку Багушэвіча. Называюць яе альтанкаю, у якой нібыта ў летнюю спеку адпачываў Багушэвіч. Але гэта культавая пабудова. І яна ніяк не магла служыць для адпачынку. Калі ў 1972 годзе, — працягваю ён далей, — прыязджала ў Кушляны з Польшчы ўнучка Багушэвіча пані Тамашэўская, дык яна мо з цэлюю гадзіну хадзіла ля гэтай каплічкі.

Каплічка ёй дарагая як памятка аб продках. Тады ж Тамашэўская расказвала гісторыю забудовы каплічкі. У дэталю яе апавяданне дзядзька Міхал не запамінуў, але памятае, што крыж гэты нібыта доўгі час вісеў над ложкам бацькі Багушэвіча. Пасля паэт перанес яго сюды. Лістоўніца, пасаджаная калісьці рукою песьняра, сваімі галінкамі прыкрывае страху. Наогул, на Багушэвічавай сядзібе шмат рэдкіх рас-

НА СЯДЗІБЕ МАЦЕЯ БУРАЧКА

Штогод, — як вясна ці восень, — кліча мяне Багушэвічавая сядзіба. Яна паўстае перада мною са сваім спрадвечным ліпавым паркам, з разлеглай на грудзі вялікай, як стадоліна, хатаю, з пачарналай ад часу альтанкаю ўскрай дарогі.

Паэтва хата... Яна ўцалела, яе абмінулі віхуры пажару і войнаў, што неаднойчы праносіліся над нашай старонкай. Менавіта да яе, гэтага асяродка памяці пра песьняра, перш за ўсё прывяла нас кушлянская дарога. Менавіта тут, ад чалавека, закаханага ў талент

паэта-дэмакрата, дзядзькі Міхала, які вольна больш як дваццаць пяць гадоў працуе хавальнікам сядзібы Багушэвіча і жыве ў яго хаце, пачулі шмат чаго цікавага. Звычайна свае экскурсіі дзядзька Міхал пачынае з апавяданняў пра хату. Але на гэты раз ён здраджвае сваёй традыцыі. Было цудоўнае надвор'е, і мы пайшлі блукаць па сядзібе. Перш за ўсё спыняемся ля старой, ужо спархнелай каплічкі.

— Некаторыя думаюць ды ў кніжках, здарэецца, друкуюць, — кажа дзядзька Мі-

[Заканчэнне на 8-й стар.]

НА СЯДЗІБЕ МАЦЕЯ БУРАЧКА

[Заканчэнне.

Пачатак на 7-й стар.]

лін. Часта ўздоўж дарог сус-тракалі мы абсады з глогу. Яго садзілі тут як жывую агароджу і як дэкаратыўную расліну.

— А вось тут, — паказаў дзядзька Міхал на стары, зрэзаны амаль упоравень з зямлей, шырокі пачарнелы пень, — быў некалі сонечны гадзіннік. Усе кушляны бегалі сюды час глядзець. Дык я хачу аднавіць гадзіннік. Хай ён, як даўней, пры Багушэвічу, паказвае кушлянам час....

Нарэшце, мы дабіраемся да пагорка, парослага маладым лесам — бярозамі, дубкамі. Завецца ён у наваколлі Лысай гарой. Паводле слоў дзядзькі Міхала, а ён гэта чуў ад людзей, якія ведалі Багушэвіча, некалі тут пэў збіраў сваіх гасцей. «Бралі з сабою самавар, пілі гарбату. Гарэла вялізнае вогнішча, іграў грамафон. Расказваюць, што раслі тут некалі высокія тры сасны. Між імі была альтанка».

Што на Лысай гары раслі некалі хвой, падцярджае і нідзе да гэтага не друкаваны здымак, знойдзены ў архіве П. Глебкі. На ім мы бачым Багушэвіча на вузенькім пагорку. Ён стаіць разам з дачкою Канстанцыяй і двума невядомымі людзьмі.

Можна, пад гэтымі дрэвамі пісаліся радкі верша, які называецца «Шумяць сосны».

На вяршынях сумна сосны
Зашумелі ціха,
Невясьельныя іх вёсны,

Бо наўкола ліха.

Бо наўкола пні, магілы,
Гора і няволя,
Вецер нішчыць рэшту сілы,
Рвуцца буры з поля...

І шумяць, нібы сіроты,
Нібы рэкі ў горах,
Бо не ведаюць, хто потым
Попел іх прыгорне!..

Як калісьці падрасці,
Вольным было поле,
А каменне не сціскала
Каранёў няволяй:

Іх дубы абаранялі,
Кожны — нібы волат,
Грабы вежамі стаялі,
Людна было ўкола!..

Доўга стаім каля каменя-валуна, з выбітым на ім надпісам: «Памяці Мацея Бурачка». Кажуць, гэта было любімае месца адпачынку Багушэвіча. Любіў ён тут пісаць свае вершы. Бывала, напіша што-кольвечы, схавае пад камень, рукі ў кішэні і ідзе дахаты, нібы з пагулянку. «Хоць і далёка жыў ад жандарскага вока, а ўсё роўна асцерагаўся, — заўважае дзядзька Міхал. — Скрозь былі віжы».

У першую імперыялістычную вайну ў Багушэвічавай хатце стаяў нямецкі шпіталь. Расказваюць, аднаго разу немцы нечага поркаліся каля гэтага каменя і выкалупалі з-пад яго паперы. Іх доўга шастаў вецер...

Пра гэты факт расказваў дзядзьку Міхалу яго аднавясковец Сідар Ясевіч, які сваімі вачамі бачыў тыя паперы, па-

сучы паблізу запаветнага каменя кароў. Нават у руках трымаў: «Усе яны былі пісанья... Друкаваных не было».

— Няўжо то і праўда былі Багушэвічавы вершы?! — з засмучэннем думаю пра таго Сідара Ясевіча. — Чаму ён не выявіў сваю спрадвечную сялянскую цікаўнасць да пісаных папер? Чаму не падняў, не схаваў іх?

Цяжка пагадзіцца з беззваротнаю стратай рукапіснай спадчыны паэта. Згадваюцца апошнія, 1972 года пошукі Багушэвічавай шкатулкі ў Кушлянах, у якіх дзядзька Міхал браў самы зацікаўлены ўдзел. Гэтая зацікаўленасць штурхала яго неаднойчы і на самастойных пошукі. Яшчэ ў пяцідзсятых гадах ён уважліва агледзеў усю хату, абмацаў кожны выступ і шпар. «Але нічога асаблівага я тады не знайшоў, — з засмучэннем сказаў ён. — Толькі клін бляхі з узорамі ад Багушэвічавых грубак ды дзве кнігі. Адна з іх, памятаю, называлася «Зямельная справа». На ёй было шмат штампаў. На адным з іх быў такі надпіс: «Адвакат прысяжны Багушэвіч». Абедрэе кніжкі я здаў у сельсавет. А адтуль, мне казалі, перадалі ў бібліятэку... Трэба паглядзець, ці няма яе ў Ленінскай бібліятэцы Мінска», — раіць дзядзька Міхал.

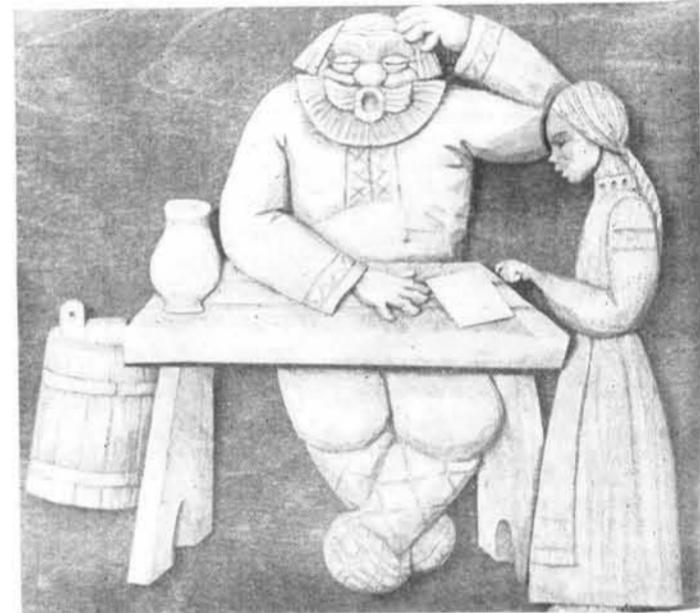
У тыя гады дзядзька Міхал адшукаў на хутары Граковіча, недалёка ад Кушлян, маляваная алеем партрэты дачкі і зяця Багушэвіча. Зараз партрэты гэтыя ў Гродзенскім краязнаўчым музеі. Крыху пазней удалося яму знайсці таксама здымкі сына Багушэвіча — Тамаша, унукаў Станіслава і малаго Францыся і шмат чаго іншага.

У былым Багушэвічавым доме размешчана Кушлянская сельская бібліятэка. І гэта ў нейкай ступені сімвалічна. Паэта ж увесь час хвалявала пытанне: «А дзе ж ксёнкка для нас, мужыкоў?»

Некалькі гадоў таму назад са Сморгоні пачаў хадзіць у Кушляны рэйсавы аўтобус, і цяпер дабрацца да Кушлян нескладана. Тут чуйная душа можна пачуць шмат чаго цікавага пра паэта.

Уладзімір СОДАЛЬ.

НА ЗДЫМКУ: былая сядзіба Ф. Багушэвіча.

Амаль на два мільёны рублёў самых разнастайных сувеніраў выпускаць сёлета Полацкая фабрыка мастацкіх вырабаў. Жыхары Беларусі, Украіны, РСФСР, Хабараўскага краю змогуць набыць аб'ёмную і плоскасную разьбу па дрэву, чаканку, вышытыя і вязаныя вырабы, творы народных ткачоў. Мастакі распрацоўваюць новыя ўзоры сувеніраў, у аснове якіх матывы народнага эпасу. Героямі сувеніраў становяцца персанажы беларускіх казак і былін.

НА ЗДЫМКАХ: мастак па сувенірах Наталля ЛАШКОВА; «Лікбез».

Фота Я. КАЗЮЛІ.

НЕ ЦЯГНЕ ВАЎКА Ў ЛЕС

Мяшчак пячэння атрымаў у дзень нараджэння воўк Рэкс ад гаспадара — паляўніцтвазнаўца Лёзненскага раённага савета паляўнічых і рыбалоў А. Тышучына. А работнікі кінастудыі «Беларусьфільм», якія зрабілі Рэкса сваім «акцёрам», паднеслі імянінкіку яго «партрэт». Рэкс спачатку занерваваў, але, старанна «вывучыўшы» вялікую фатаграфію, супакоіўся: ад яе «не пахла» сапраўдным зверам.

Рэксу два гады. Яго, маленькае тады ваўчана, Тышучын знайшоў пры прарэджванні прасекі. І вырашыў праверыць справядлівасць прыказкі: «Колькі ваўка ні кармі, ён усё ў лес глядзіць». Аказалася, што пяхчота і клопат — лепшыя ўтаймалынікі. Горды звер бярэ ежу з рук гаспадара, прычым толькі вегетарыянскую! Смаку сырога мяса ён не ведае: з першых дзён яго кармілі так, каб не ўзбуджаць воўчых інстынктаў.

Аднак звер ёсць звер. Асабліва не падабаюцца яму сабакі. І хоць ён іх не баіцца, але абыходзіць бокам, сцяврджаючы вернасьць народнага выказвання: «Воўк сабакі не баіцца, але звягі не любіць».

Рэксу мінула два гады. Для ваўка — далёка не дзіцячы ўзрост. Але хоць лес побач — яго туды не цягне: з людзьмі больш надзейна!

Л. ЛАМСАДЗЕ.

(ПОРТ)

На ўскраіне Віцебска адбыўся традыцыйны мотакрос на прыз праслаўленага кіраўніка партызанскага руху на Віцебшчыне Міна Шмырова (бацькі Міна).

14 год запар праводзяцца гэтыя спаборніцтвы і заўсёды яны збіраюць вялікую колькасць удзельнікаў. Зараз у Віцебск прыбыло 25 каманд з усіх абласцей Беларусі і гарадоў Кіева, Калінінграда, Смаленска, Калугі, Арла і інш.

У пачатку мая штогод бе-

ларускія аматары веласпорту прымаюць удзельнікаў міжнароднай веласіпеднай гонкі. Сёлетняя была пятай.

Пастаянныя ўдзельнікі гэтых традыцыйных спаборніцтваў — спартсмены Венгрыі, Польшчы, Чэхаславакіі. На гэты раз у Мінск прыбылі яшчэ і гоншчыкі Кубы, ФРГ. Ну і, натуральна, шырока была прадстаўлена саветская школа веласіпеднага спорту.

Гонка праходзіла па вуліцах Мінска, таму за ёю назіралі многія гараджане.

У Будапешце адбыўся традыцыйны міжнародны прабег на кубак газеты «Кепеш спорт». Хутчэй за ўсё дыстанцыю ў 7,6 кіламетра пра-

бег мінчанін В. Зотаў. Другім на фінішы быў брастчанін А. Астахаў.

На дарогах Мексікі праводзіцца міжнародная шматдзённая велогонка. На сёмым этапе працягласцю 169 кіламетраў першыстваваў мінчанін А. Міклашэвіч.

У Раўбічах адбылося другое асабіста-каманднае першыство БССР па дэльтапланернаму спорту. Дэльтапланерысты рэспублікі прадэманстравалі ўзросшае майстэрства ў тэхніцы пілатавання, у палётах на далёкасць і на дакладнасць прызямлення. Добра выступілі спартсмены Мінска.

Што было рабіць? Дрэва цяжкое — я адзін не скіну, ну і дацягнуў да хаты.

— Вы прызнаеце сябе вінаватым у тым, што абразілі пана Казлоўскага, назваўшы яго дурнем?

— Якая ж гэта абраза, пане суддзя, калі ён сапраўды дурны?

— Усё роўна нельга: гэта абраза асобы.

— А калі дурня ды назваць

разумным — гэта можна, пане суддзя? Гэта не будзе абразаў?

— Гэта можна.

— Які ж вы разумны, пане суддзя.

— Мужыку і ў пекле горш, чым паку.

— Чаму?

— Бо пан спакойна сядзіць у катле і кіпіць, а мужык мусіць дровы сячы і пад кацёл класці.

з народнага гумару

ПЕРШЫ ЖАБРАК. Пагана быць глуханямым: усё чуеш, а нічога не можаш сказаць.

ДРУГІ ЖАБРАК. Яшчэ горай быць сляпым: на ўсіх азіраўся, заплюшчыўшы вочы.

— Гэта ты ўкраў сасну ў леце?

— Зусім не я, я шчыра прызнаюся вам, як было: ехаў я праз лес, і тут мая воць зачэплася за дрэва, а тое дрэва ды ў зламалася і — бразь на воз.